

УДК 069.5:655.4(477.74)

Володимир Кудlach,
член Національної спілки журналістів України

Форум однодумців. "Українська книга на Одещині"

24—26 травня в ОННБ імені М. Горького проходила XIII Всеукраїнська виставка-форум "Українська книга на Одещині" — проект, у якому, крім бібліотеки, активно задіяні Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів і Книжкова палата України імені Івана Федорова.

Свою зацікавленість у виставці-форумі традиційно демонструє ряд столичних видавництв, зокрема "Наукова думка", "Мистецтво", "Алерта", "Мапа", "Картографія" та інші, що дало підстави газеті "День" — одному з інформаційних спонсорів виставки, назвати цей проект "київським десантом". Задля справедливості варто уточнити, що "географія" участі значно ширша: це й видавництва Луцька, Тернополя, Дрогобича, Чернівців, Сум, Харкова, Миколаєва... Але очевидно, що саме потужна участь киян робить виставку змістовнішою і презентабельнішою. Дев'ять видавництв взяли участь у форумі вперше, зокрема київські "Ліра-К" і "Арт Економі", дрогобицьке "Коло", чернівецький "Букрек", миколаївське "Видавництво Ірини Гудим" та інші. Усього учасниками виставки стало 68 видавництв та кілька журнальних видань, зокрема "Сучасність" і "Малютко".

Що нового вона привнесла у загальний культурний контекст, принаймні Одеси, які перспективи цього проекту на майбутнє?

Три останні одеські виставки, які проходять у бібліотеці, відбуваються в умовах фінансової та соціальної кризи в країні, а усі тринадцять — в умовах хронічної кризи у книговидавничій галузі. За кількістю випуску книг на душу населення ми й далі пасемо задніх. Розглядаючи останню виставку у ширшому контексті, очевидно, що нині суспільство переживає ще й кризу моральну, духовну і політичну, викликану відсутністю в країні політичної еліти, яка здатна запропонувати нові системні підходи для збереження і розвитку культурних інституцій. Це засвідчили виступи учасників засідання "круглого столу" "Українська книга 2012". Можливо тому змінилася і риторика самих організаторів, які вже відкритим текстом говорять про наболіле, а чинна влада усе більше втрачає ліміт довіри навіть у тих, хто на її рахунок ще мав якісь ілюзії. Присутність окремих представників обласного керівництва на рівні заступників говорить на користь того, що влада декларує свою наближеність, принаймні до керівників другої ланки, і не зовсім чужа до діалогу. "Суспільство повинне сформулювати владі свої прагнення", — заявив у своєму виступі постійний гість бібліотечної виставки-форуму, заступник начальника обласного управління культури і туризму Д. Флоров.

Бажанням формувати культурний процес у руслі певної ідеології та гуманітарних цінностей можна сприймати, на мій погляд, і проведення благодійної акції головою бюд-

жетної комісії Одеської облради Ю. Масловим — дарунок бібліотеці богослужбних книг "Євангеліон" і "Тріодіон", виданих Львівським братством у 1644 та 1689 роках. Цей велеречивий жест зроблений у присутності ієрархів УПЦ (МП).

Відкриття — вітальне слово О. Ботушанської

Певною мірою цей виставковий проект, аналогів якому немає у жодній області України (як некомерційному на базі бібліотеки), є тим лакмусовим папірцем, що став тестом і для суспільства, і для влади. Водночас це і доказ того, що є й здорові сили, здатні тривалий час впроваджувати достатньо масштабні соціально-культурні проекти на всеукраїнському рівні. Але існує побоювання, наскільки за таких умов вистачить сил і снаги організаторам заходу, тим більше, що головним рушієм є переважно люди, чіє професійне становлення розпочалося більше трьох-чотирьох десятиліть тому.

На мій погляд, якщо розглядати проблему локальніше, то варто визнати, що у деяких співробітників бібліотеки, які безпосередньо впроваджують цей проект на місці, спостерігається втома, викликана тим, що сама підготовка відбувається за умов хронічного недофінансування, паралельного виконання своїх основних обов'язків. На певному етапі це породжує майже форс-мажорні обставини. Та й будьмо відверті, Одеса — специфічне місто, і далеко не усі співчують культурно-просвітницькій спрямованості виставки. Врахуйте ще й, м'яко кажучи, непроукраїнський курс міської та частини представників обласної влади, і ви збагнете, які рифи підстерігають корабель під назвою "Українська книга на Одещині". Крім згаданої моральної та організаційної підтримки столичних структур, успіх виставки забезпечує насамперед розвинуте почуття відповідальності значної частини працівників бібліотеки, наполегливість і воля її керівництва. Об'єктивно, яки в Одесі подібний проект здійснювали представники влади, то за умов взаємного політич-

ного поборювання і заперечення досягнень своїх політичних опонентів він був би життєдіяльним усього кілька років.

Спілкуючись з відвідувачами виставки, переконуєшся, що її проведення значно полегшує доступ до новинок вітчизняної літератури, які не завжди можна знайти в Одесі. Це також дає можливість одеситам під час форуму продемонструвати свої здобутки у цій царині, запропонувати власні видавничі проекти солідним столичним видавництвам. Серед учасників виставки було й одне російське, яке має представництво в Україні, — "Наука і техніка" (Київ, С.-Петербург). Якщо вірити швидше емоційній оцінці його представника, книжковий ринок Росії скоротився удвічі. За таких умов російський бізнес буде шукати додаткові за межами Федерації, й Україна має бути готовою до нового напливу російської продукції, і не тільки інтелектуальної, яку демонструє "Наука і техніка".

На певному етапі до підготовки виставки-форуму долучаються й обласні чиновники, які цю обставину, на мою думку, значною мірою використовують для покращення власного іміджу, що особливо очевидно напередодні майбутніх парламентських виборів. Окремі з них демонструють показовий патерналізм. Достатньо ознайомитися з електронним каталогом виставки, де половина сторінок присвячені історії та сьогоденню міста Ізмаїла у досить прорадянській інтерпретації, щоб зрозуміти цей рекламний хід спонсорів. Нагадаю, що цьогоріч саме Ізмаїл приймав виїзне свято книги, що проводиться у рамках виставки. На думку деяких видавців, які користувалися гостинністю господарів цього дунайського міста, можна було зекономити на багатому застіллі і спрямувати частину коштів на придбання книг — ключового моменту цієї події. Для організації виїзного свята обласна влада скористалася "народним бюджетом", походження і джерела наповнення якого не є прозорими.

Що чекає цей проект у майбутньому? Важко передбачити, але деякі висловлювання організаторів, зокрема генерального директора ОННБ О. Ботушанської, наводять на думку, що він може стати пересувним. Прозвучало повідомлення про готовність підхопити естафету проведення подібної виставки-форуму керівництвом Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки імені О. Гмирява.

На тлі достатньо суворих реалій, неоднозначних оцінок та суперечливих прогнозів, усе, що відбулося під час цьогорічної виставки-форуму зі "щасливим" числом "13", за одеською адресою — "вулиця Пастера, 13", сприймається як черговий прорив здорових сил.

Не претендуючи на повноту викладу, пропоную звіт про окремі події, що відбулися під час XIII Всеукраїнської виставки-форуму "Українська книга на Одещині".

"Українське книговидання 2012". Засідання "круглого столу". У перший день роботи виставки-форуму на засіданні "круглого столу" були розглянуті проблемні питання та шляхи виходу з кризового стану, в якому перманентно перебуває українська книговидавнича галузь. Якщо взяти до уваги робочу назву цього засідання — "Українське книговидання: по сходах вниз", то стане зрозумілою його загальна тональність.

Серед учасників зібрання — директор Книжкової палати України імені Івана Федорова М. Сенченко, представники Держкомтелерадіо України Т. Демченко, Одеської облдержадміністрації Я. Різникова, президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін, генеральний директор ОННБ імені М. Горького О. Ботушанська, видавці, співробітники бібліотек міста Одеси, журналісти. Голоувала заступник генерального директора ОННБ імені М. Горького з наукової роботи Л. Арюпіна.

Під час прес-конференції

Нижче наводимо скорочений виклад окремих виступів.

О. Ботушанська: — Проведення засідання "круглого столу" для нас є одним із найважливіших заходів форуму, до якого ми особливо ретельно готуємось. Враховуючи складний стан із сучасним книговидаванням і книгорозповсюдженням, недофінансуванням бібліотек, ми покладаємо певні надії на те, що такий захід може допомогти накреслити шляхи виходу з подібної неприйнятної ситуації. Вона є такою, що ми вже не маємо права мовчати і мусимо говорити про це відверто, говорити на різних рівнях. Сьогодні не вирішені питання з комплектування нашої національної бібліотеки, ми не можемо придбати періодики, бракує журналу "Державні закупівлі України" тощо. Нам соромно перед читачами. Частково питання поповнення фондів вдається вирішувати за допомогою благодійників.

Інтелекція наша стривожена, особливо зі зниженням інтересу до книги, до читання, про що свідчить і обговорення проблеми на центральному телебаченні. Без достатнього тиражу книг Україна не поверне собі статусу однієї з країн, мешканці якої найбільше читають і якою ми її знали раніше, не зможе розвиватися культурно. Ми досі не маємо прийнятого закону про меценатство.

В останній день роботи виставки-форуму до нас завітають представники Міністерства культури і туризму України, тому сподіваюся, що ми виробимо якийсь спільне звернення, певні рекомендації до уряду з цих нагальних питань.

Т. Демченко, начальник відділу виставкової діяльності та книгорозповсюдження Держкомтелерадіо України: — Як представник влади повинна сказати, що усі ті одинадцять пунктів, що викладені у проекті звернення учасників засідання "круглого столу", є в концепції нашої урядової Програми популяризації читання та книговидавання на 2012—2017 роки, над якою ми напружено працюємо вже другий рік. Відбулась зустріч книговидавців і представників Національної парламентської бібліотеки із Прем'єр-міністром України Миколою Азаровим, і за результатом зустрічі було дано доручення винести на засідання уряду схвалення концепції. Однак відчутних зрушень поки що нема, як кажуть: "а віз і нині там...". Тому я закликаю громадськість ще і ще раз звертатися до прем'єра, до президента, щоб дати цьому хід, бо ми не спроможні самі "зрушити цей віз".

Я. Різникова, заступник начальника управління культури і туризму Одеської облдержадміністрації: — Проблеми, які ми сьогодні розглядаємо, не може оминати жодне суспільство, але від того, як ми підходимо до їхнього вирішення залежить значною мірою наше майбутнє. Інтерес до книги не зникає, але книга, на жаль, стала менш доступною, бо поліграфія дуже дорога або тираж невеликий. Різнопланові моніторинги показують, що книгу переважно купують у містах. Згідно з останнім переписом населення, в Одеській області проживає трохи більше 2 млн жителів, з них мільйон в Одесі, місті урбанізованому і, фактично, русифікованому.

У зв'язку з цим ми маємо задуматися про стан української мови як на Одещині, так і в цілому в Україні, бо тенденція до урбанізації є всеохоплюючою. Ні для кого не секрет, що діти з українських родин, які проживають у селах, — а таких більшість, крім південних районів області, — потрапляючи у мегаполіс, вже у другому-третьому поколінні фактично перестають бути носіями батьківської мови. До речі, ця ж проблема є актуальною і для представників національних меншин. Тому перед органами державної влади і суспільством стоїть питання збереження і розвитку державної мови як об'єднувального фактора, а також збереження мов національних меншин.

Роль пропаганди є важливою. Було б прекрасно, коли б на вулицях нашого міста, крім прославлення "великого і могутнього" (велич якого ніхто не заперечує), були плакати, які популяризують українську, болгарську, гагаузьку та інші мови, носії яких проживають в області. У цьому плані важливою є і роль книги. Мова має йти про зменшення податкового тягаря на книговидавничу галузь; про певну дотацію, яка б знизила вартість книжкової продукції, зробила б її доступнішою для потенційних покупців, у тому числі менш багатих сільських жителів. Повністю підтримую підготовлене вами звернення до органів державної влади, до яких сама також належу.

О. Афонін, президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів: — Хочу наголосити на тому, що ми перестаємо бути нацією, яка читає... В Україні у 2011 році було видано 46,5 млн книжок, з них 18 млн підручників і посібників. Маємо 28 млн видань 20 тис. назв, які потрапили на полиці книгарень. З них 60% вийшли накладами менше 500 примірників. Це на 46 млн жителів нашої держави... Позавчора була конференція у Національній парламентській бібліотеці України, виступала її директор Т. Вилегжаніна (я не володію цими цифрами) і сказала, що за останні три роки кількість відвідувачів бібліотек скоротилася на 2 млн 300 тис. Лише торік у сільській місцевості зачинено 100 бібліотек. Запитаємо себе: чому українці перестають читати? Середньостатистичний українець за минулий рік купив книг на 2,5 дол. (я відповідаю за ці цифри), тобто на 20 грн, росіянин — на 19 дол., поляк на 45 дол., француз на 65 дол., німець на 150 дол. (!). А коли розглядати процеси ширше, як рух держави на шляху до Європи, яка прагне бути конкурентоспроможною, ефективною, плато- і товароспроможною, що неможливо без оновлення виробництва та освоєння нових технологій? Зруйновані фактично усі поліграфічні підприємства. Залишився ще "Глобус", кілька у Києві. Проблема всеосяжніша. В українському суспільстві сьогодні убивають потребу у розумній, моральній, культурній, інтелектуальній людині... У цій ситуації ми продовжуємо робити надзвичайно важливу справу, ми з вами є чи не останнім бастионом культури і знання. Ми повинні протриматися...

М. Сенченко: — Уже майже сімнадцять років поспіль я працюю директором Книжкової палати України імені Івана Федорова. Років десять тому ми з Олександром Васильовичем почали говорити про систему книгорозповсюдження в Україні. За приклад системи книгорозповсюдження я часто наводжу ту, яка існує в Нідерландах, де подібна система централізована. У нас вона знищена Указом Президента 1992 року. Відновити її дуже просто. На базі одного книгосховища створити центральне, куди надходять видані в країні книги, і яке буде з'єднане з книжковими крамницями за допомогою комп'ютерної мережі. Таким чином книгарні перетворюються у виставкові зали, де представлені новинки книговидавання, і де читач може замовити ту чи іншу книгу через комп'ютерну мережу. Населення Нідерландів становить 15 млн жителів, країна розбита на 52 зони, які обслуговує 26 автомобілів (по дві зони на кожен). Замовити книги

пакують за назвами та вагою, і протягом доби вони надходять до нього. Враховуючи масштаби України, ми пропонуємо створити чотири таких книгосховища. Для цього потрібні гроші. Є пропозиція створити акціонерне товариство, держава викупує 51% акцій, і на отримані кошти створюється інфраструктура — закуповуються комп'ютери, автомобілі та ін. Причому ці автомобілі можуть обслуговувати і бібліотеки, а в сільській місцевості перетворюватися у своєрідні пересувні крамниці. Гроші у масштабах держави невеликі — це 15—20 млн грн. Уже десять років з цими пропозиціями ми звертаємося до голів комітетів ВР, але стикаємося з неготовністю депутатів до ініціювання подібної реформи.

Щодо надходження книг до бібліотек. Дуже ефективною є система Великобританії, де держава закуповує для бібліотек 30% тиражу випущених видань. У наших умовах це приблизно 13 млн. Уявіть, наскільки за таких умов збільшилися би тиражі книг. Видавець гарантовано отримував би 30% коштів і спрямовував би їх на фінансування нових проєктів. Бо виникає ситуація, коли читач не може ні придати книгу, ні знайти її у бібліотеці...

І. Алексєєнко, директор видавництва "Наукова думка" НАН України: — Маю честь представляти Національну академію наук України. Наше видавництво — це така сама структура, як будь-який інститут Академії наук. Для мене є аксіомою — якщо кадри управляють галузями неефективно, вони мають піти.

Хочу вам зачитати вибірково із "Звернення профспілки НАН України". Сьогодні, 24 травня, має відбутися акція з лікетування ВР, Кабінету Міністрів та Адміністрації Президента. "...Переважає більшість працівників Академії наук обурена ставленням влади до вітчизняної науки. 2012 року АН отримала лише 72% коштів від її мінімальних потреб... Цих коштів не вистачає навіть на оплату праці та зростаючі видатки на комунальні послуги. Нинішній правлячий режим шанує інші, насамперед силові, відомства. Фінансування окремих з них зросло за останні 2,5 роки на 103%, тоді як АН — лише на 11%...". Труднощі, які переживає АН, ми, видавці, відчуваємо на собі. Сьогодні склалася ситуація, яка унеможливило науковцям видати те, що вони напрацювали, що потенційно може стати проривом у майбутнє...

Своє бачення ситуації донесли до присутніх **Н. Прибєга, директор видавництва "Мистецтво", Г. Лазарева, директор Центральної міської бібліотечної системи для дітей Одеси, та інші доповідачі.**

Видавництво "Мистецтво" цьогоріч відзначило своє 80-річчя. Найстаріше українське мистецьке видавництво не лише зберегло свою інфраструктуру і кадри, а й модернізувалося. Але шлейфом тягнуться за ним пережитки "перехідного періоду". Зокрема, Ніна Дмитрівна звернула увагу на юридичну невідповідність форми власності та методу господарювання очолюваного нею видавництва (державна власність і госпрозрахункові відносини), що не є ефективним.

Г. Лазарева, у підпорядкуванні якої перебуває 17 бібліотек міста, акцентувала на соціальній ролі бібліотек, які допомагають адаптації дітей, у першу чергу із неблагополучних сімей, кількість яких за умов зниження рівня життя населення має тенденцію до зростання. Вирішенню проблем бібліотек перешкоджає і ставлення апарату управління культури і туризму: "...Вони усі у роз'їздах, всі у "туристах", вони нас не бачать, і бачити не хочуть, а ми не бачимо їх. Бо хто працює, той, зрозуміло, заважає", — констатувала Галина Яківна. Це висловлювання, як було сказано, значною мірою відображає настрої, які сьогодні охопили працівників бібліотечної системи, і ширше, суспільства у цілому. Принагідно відзначимо, що Г. Лазарева є особою з чітко вираженими громадянськими прерогативами. Її нова книга — "Глеб Жеглов. Володя Шарапов. Место встречи изменит нельзя",

присвячена історії багатостраждальної Одеської кіностудії, відзначена спеціальним дипломом виставки-форуму.

Учасники цьогорічного засідання "круглого столу" "Українське книговидання 2012", як і у попередні роки, прийняли звернення до вищого керівництва країни про необхідність порятунку книговидавничої галузі. То чи почує хоч цього разу влада суспільство?

Презентації. Україна у Другій світовій війні. Уперше під час одеського книжкового форуму презентувалися два томи "України в Другій світовій війні: погляд з XXI ст.". Книги побачили світ у видавництві "Наукова думка" у 2010 і 2011 роках.

Дослідження здійснене Інститутом історії України НАН у співпраці з одеськими істориками Миколою Михайлуцею, Галиною Кязімовою (Одеський національний морський університет) та Василем Щетниковим і Тарасом Вінцовським (ОНУ імені І. І. Мечникова). Наклад книги — 3000 примірників. Чому відносно незначний тираж? Про це, а також про обставини підготовки і виходу книги розповів під час презентації директор видавництва **І. Алексєєнко**: "Ідея такого дослідження виникла кілька років тому, коли ознайомилися з доробком дослідниці Іжакової, яка мешкає у Німеччині. Темою її праці був стан освіти в Україні в умовах німецької окупації під час Другої світової війни. Навіть у середовищі АН доводилося долати стереотипи тих, хто вважав, що ніякої освіти в цих умовах не існувало. ... Вихід книги дався важко і не усім приніс очікуване задоволення. Видання здійснювалося за державний кошт, і Держкомтелерадіо України жодного примірника видавництву не надало. Наскільки пам'ятаю, Інститут історії України першого тому отримав 100, а другого — 10 примірників, що не дало можливість включити книгу до повноцінного наукового обігу. Причому до цього часу з нашим видавництвом ще не розраховалися."

М. Михайлуца: — Насамперед хотів би сказати, якби не Олександр Євгенович Лисенко, якби не його науковий прорив, то така книга, мабуть, і не вийшла б. Приблизно з 1985 року такої фундаментальної історії, присвяченої означеному періоду, ще не створювалося. Особливо, що стосується часів румунської окупації, доокупаційного і післяокупаційного періодів... Колектив наш працював чесно і плідно. Підготовка тривала роками — робота з архівними документами, румунсько- і німецькомовними, а також українською та російською мовами, які зберігаються у наших архівах і були відкриті у 1990-ті роки. Адже румунська зона окупації — Трансністрія, взагалі була білою плямою... На нас чекають ще архіви бухарестські, кишинівські...

В. Щетников: — Подібного видання не те, що у 1980-ті, а й у 1990-ті роки з'явитися не могло, бо це зовсім інша філософія, інша методологія. От, скажімо, цифри — це, зрештою, і ставлення до людини. У нас, уявіть собі, до 1942 року у солдатів не було навіть посвідчень.

Кажуть, що відкрилися архіви, але до архіву у Подольську дуже важко дістатися, хіба що через Міністерство оборони Російської Федерації. Чомусь до українців ставлення досить упереджене. Мабуть, якби заявили марсіани, то їм було б легше потрапити у російський архів. Ситуація ненормальна, але потрібно працювати.

Г. Кязімова: — Вважаю, що мені пощастило, коли Микола Іванович Михайлуца звернувся до мене з пропозицією дослідити ситуацію, яка склалася у Трансністрії. Ця тема мені близька, адже мої бабуся і мама жили в Одесі у роки окупації, і пам'ять їхня зберігала багато яскравих вражень про ті часи. Чітко пам'ятаю їхні слова: "Румуни нас не ображали". Це важко стикувалося з тим, про що нам твердили під час навчання в університеті, як це підносили у радянські часи. У ході роботи неминуче виникали порівняння режиму румунського з радянським — "своїм", "рідним". Якщо

говорити про людяність (не можна уникнути цього слова), то окупанти-румуні набагато людяніше ставились до жителів Одеси, ніж чиновники при відновленні радянських порядків. Мене саму подібне відкриття надзвичайно вразило...

Зустріч з редактором "Сучасності" Т. Федюком. Довгоочікуваною подією для одеситів стала зустріч із земляком, відомим поетом, головним редактором часопису "Сучасність", лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка (2007) Т. Федюком (Київ).

Ця зустріч уже не перша у стінах бібліотеки. 2007 року поет був учасником VIII Всеукраїнської виставки-форуму "Українська книга на Одещині".

Як редактор Т. Федюк продовжує кращі традиції "Сучасності", які культивувало це видання з перших років свого заснування у діаспорі (1961). Це модерний, високоінтелектуальний, певною мірою пасіонарний журнал, що знайомить з кращими здобутками української літератури, формує високопрофесійну літературну критику, розглядає літературний поступ як складову процесу націотворення.

Попри спрямованість головного редактора "Сучасності" на ділову розмову, не вдалося оминати розмови про Федюка-поета. Цій темі присвятили свої виступи відомі фахівці В. Сподарець, доцент ПНПУ імені К. Д. Ушинського, та письменник А. Глушак. Останній, як колишній директор видавництва "Маяк", поділився своїми спогадами про підготовку до друку перших видань книг поета у 1970—1980-ті роки. В. Сподарець також прочитав кілька його віршованих творів, напрочуд артистично, інтонаційно багато й емоційно.

Головний редактор презентував поновлений сигнальний випуск часопису, який планується розповсюдити серед передплатників у якості компенсації заборгованості за минулі роки. Мова йшла також про перспективи видання "Сучасності", відповідальності кожного свідомого громадянина за збереження українського інформаційного простору. Часопис вільної української думки має бути також доступним через бібліотечну мережу. На жаль, на сьогодні передплата для бібліотек на друге півріччя фінансово не забезпечена.

Для збереження "Сучасності" потрібно як мінімум тисяча українських передплатників, підкреслив головний редактор. Навіть такий край, як Донецьк, як це не парадоксально, дав більшу кількість передплатників, ніж, скажімо, Львів, що руйнує усталені міфи про "неукраїнськість" сходу. Однак очевидно й те, що на сході й півдні гостріше стоїть питання збереження національної ідентичності, менший вибір україномовної продукції такого ґатунку. Виступ Т. Федюка, який апелював насамперед до національної свідомості і почуття патріотизму присутніх, їхньої відповідальності за майбутнє, був надзвичайно емоційним, навіть пристрасним, а тому переконливим.

"Корифеї українського театру в одеській пресі". Бібліографічний показчик "Корифеї українського театру в одеській пресі" підготовлений головним бібліографом науково-бібліографічного відділу ОННБ імені М. Горького **О. Нуньєс**. Це представлення стало завершальним у серії презентацій під час виставки-форуму. У своєму вступному слові завідувачка науково-бібліографічного відділу, заслужений працівник культури України **Л. Бур'ян**, зокрема, нагадала, що цьогоріч очолюваному нею підрозділу виповнюється 80 років. Різними поколіннями бібліографів підготовлено за цей час більше 1,5 тис. показчиків.

1975 року була заснована серія "Літературна Одеса". Вже вийшло 14 показчиків цієї серії, які проливають світло на контакти з Одесою Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Івана Карпенко-Карого (Тобілевича) та інших знакових для нашої культури діячів. Нова праця О. Нуньєс присвяче-

на історії українського театру, але вигоди її саме у згаданій серії. Робота колеги стала черговим внеском у розширення бібліографічної бази України.

Про обставини, які передували цій роботі, розповіла авторка:

— Моє заглиблення у тему розпочалося з перших днів роботи у бібліотеці, коли я отримала велику картотеку "Тобілевич у Одесі". Його я розглядала через призму драматургії. Картотека налічувала близько тисячі карток, переважно рецензій на вистави. Тоді я замислилася, а який сенс давати читачеві лише бібліографію, чому не поєднати її з вибраними текстами? Це породило, за висловом академіка Пилипчука, мого наукового керівника, "нову якість бібліографії". Для цього я привела у покажчиках, за можливості повнотекстово, опис цих бібліографічних позицій. Такий підхід допомагає розкривати епоху, в якій жили і творили ці діячі: що писали у періодиці, як грали актори, і найголовніше — як їх сприймали сучасники. Ось так, працюючи за планом — спочатку Іван Карпенко-Карий, потім Марко Кропивницький, згодом Михайло Старицький (хоч останній і менше пов'язаний з Одесою), я наближалася до теми театру.

У процесі роботи над матеріалами про драматургів багато цікавого матеріалу лишилося незатребуваним. Щоб підготувати покажчик, мені довелося опрацювати близько 70 одеських періодичних видань. З кожним новим гастрольним приїздом українського театру до Одеси увага періодичних видань до цього мистецького явища зростала. Назагал, ця робота потребувала десять років копійної праці.

Хоча я і не ставила перед собою таку мету, але заглиблення у ці матеріали дають відповідь на ще одне цікаве питання, яке зараз перебуває у дискусійній площині: чи є Одеса містом української культури? Багато хто нині кричить, що українське тут нав'язане, що це штучне тощо. І сьогодні це декларується на рівні влади (?!). Але є факти. Коли до Одеси приїздила українська трупа, зали інших театрів міста враз порожніли. Італійська опера не мала глядача, бо усі поспішали на українські вистави. Український театр викликав бурхливі емоції, на сторінках газет точилися дискусії. Але були й такі, хто зневажливо, упереджено і зарозуміло ставився до самотнього українського.

Наступна наша робота — це покажчик "Гоголь в Одесі", що охоплює одеську періодику за 1836—1917 роки. Уся вона повнотекстово розміщена на CD-диску, а це близько 400 сторінок.

Вихід покажчика і найближчі плани науково-бібліографічного відділу стали предметом обговорення у цій аудиторії.

О. Музичко, історик, публіцист: — Маю сказати, що подібні покажчики у науковій роботі завжди дуже допомагають. Дійсно, старі газети буквально розвалюються, з ними проблематично працювати. Звичайно, ці покажчики є на-самперед спонукальним, допоміжним матеріалом, тому що існує епістолярна, мемуарна спадщина, і сумарно вони дають змогу скласти об'єктивне бачення процесів і явищ, що вивчаються... Зазначу, що виступи української трупи в Одесі потрібно сприймати не лише в плані культурному, а й громадсько-політичному, націотворчому. Тобто перетворенні українців з етнічної групи (куди дехто сьогодні прагне нас загнати) у націю. І український театр відіграв визначну роль у цьому. Він був популярним не лише серед українців. Наприклад, єврейський культурний діяч Лев Рудольфович Коган у спогадах про свої студентські роки під час навчання в Новоросійському університеті згадував, як утік із заняття з товаришами на українські вистави. З приводу захоплення українським навіть мав конфлікт зі своїм батьком. Можна згадати ще про толерантне ставлення до українського театру і В. Жаботинського, який підкреслював саме його націотворчу роль.

Т. Максимюк, краєзнавець, колекціонер: — Дійсно, пані Олено, ви зробили велику справу, і ваше ім'я як науковця вже ніхто не викреслить з історії українського театру в Одесі. Можливо, що цю тему ви не залишите, захочете охопити ширше, включивши Миколаїв, Херсон, Акерман і Бессарабію. Підтримую Олександра, що бажано було б довести до 1920 року, коли радянська влада вже почала системно нищити прояви українського духу. Це період, коли в Одесі виникла театральна студія, а потім інститут імені М. Л. Кропивницького, який після київського, став другим подібним навчальним закладом в Україні.

Ті глядачі, які виростили на українському театрі, причому різних національностей, стали засновниками театральних шкіл і понесли культуру у маси, активізували громадський рух. Навіть у 1950-ті роки одесити надавали перевагу українському театру.

М. Сенченко: моє бібліотечне життя. Як розвивається бібліотека, якою є роль у цьому процесі людського фактора, і яка саме бібліотека потрібна суспільству сьогодні — на цю тему розмірковує у своїй новій книзі "Центральна наукова бібліотека АН УРСР у пошуках досконалості 1985—1992. Моє бібліотечне життя" (К., 2011) директор Книжкової палати України імені Івана Федорова, відомий громадський діяч Микола Іванович Сенченко.

Презентація книги відбулася під час роботи виставки-форуму. Книга значною мірою автобіографічна і відображає реальність через призму власного бачення. Це не тільки погляд людини принципової, яка у професійній діяльності бачить сенс свого життя, а й особи, котра прагне до встановлення соціальної гармонії.

Презентація книги М. Сенченка

Високу оцінку книзі М. Сенченка у своєму вступному слові дала генеральний директор ОНБ імені М. Горького **О. Ботушанська:** — Для мене це, без перебільшення, настільна книга, своєрідний підручник, у якому я знаходжу відповіді на питання, пов'язані з моєю професійною діяльністю. Це дійсно праця людини, яка душею віддана бібліотеці.

Не секрет, що сьогодні у нашому суспільстві є вияви неприхованої агресії, і бібліотека останнім часом стає об'єктом обструкції певних політичних сил. Це прикро, адже відстоювання свого гідного і належного місця у суспільстві забирає у нас багато душевних сил. Нам потрібно більше говорити загалом, і владі зокрема, що таке бібліотека, яка її місія у суспільстві, щоб ні в кого не виникло думки, що це якийсь рудимент минулого. Адже частина керівників на усіх рівнях виношують плани скорочення бібліотечної мережі в країні.

...Хочу ще раз подякувати авторові: Миколо Івановичу, Ви підготували чудову книгу, я б сказала, посібник, у викладі якого ми відчуваємо велику повагу до бібліотечної професії.

Про обставини написання нової книги розповів автор.

М. Сенченко: — Історія задуму цієї книги така. Я підготував до друку дві книги — "Тотальна дезінформація людства" і російськомовну "Почему Венеция уйдет под воду". Зазначу, що випустивши і реалізувавши книги, отримані кошти вкладаю у новий проєкт. Однак після зустрічі зі своєю колишньою заступницею Маргаритою Семенівною Ракушиною, яка нагадала про мою давню обіцянку написати книгу про бібліотеку Академії наук (яку очолював до 1992 року), я узявся до роботи над новою книгою. Перед тим прочитав "Історію бібліотеки імені В. Вернадського", яку написала теперішній директор Інституту рукописів цієї бібліотеки Любов Андріївна Дубровіна, член-кореспондент НАН. Однак я звернув увагу на те, що там не видно людей. Ну, люди добрі, хто робить історію? Не приміщення і навіть не фонди... Тож я і вирішив написати про те, як, власне, я прийшов у бібліотеку, у колектив...

Події, описані у книзі, охоплюють складний період в історії нашої країни — 1985—1992 роки — час руйнації тоталітарної політичної системи і перші кроки розбудови нової незалежної держави, де були і здобутки, і втрати.

Автор підіймає на якісно новий щабель значення і роль бібліотеки в сучасному інформативному суспільстві.

Помітною подією стала презентація розкішного першого тому видання "Національний музей історії України" "Мистецтва", якому цього року виповнилося вісімдесят років. Зрозуміла й підвищена увага одеситів до презентації книги одеських авторів Віктора Денісова та Юрія Нікітіна — "Історія одеських виставок" (Одеса: Астропринт, 2011), присвяченої 100-річчю одеської художньо-промислової виставки 1910—1911 років. Уже не вперше у рамках виставки-форуму проводиться презентація видань поліграфічно-видавничого дому "Твердина" (Луцьк). У Одеській міській бібліотеці імені І. Франка вони знайомили читачів з творчістю Петра Коробчука ("Боса флейта : Поезії + переклади/переспіви") та

Віктора Мельника ("Трильярди сонетів"). Порадували одеситів і їхні земляки. Цьогорічний Шевченківський лауреат Володимир Рутківський розповів про свій новий історичний роман "Сині води", а Володимир Гаранін, Олекса Різників та Роман Кракалія через книги і альбоми явили себе у новій іпостасі: письменник Гаранін як художник-аматор, поет Різників як мовознавець, а журналіст Кракалія як прозаїк.

І на завершення кілька слів про традиційний конкурс "Краща книга виставки-форуму 2012". На конкурс було подано 57 книг 26 видавництв, а минулого року, нагадаємо, — 45 книг 25 видавництв. Однак кількість не могла замінити якість. Цьогоріч менше видань класичних творів, альбомів, ілюстрованих дитячих книжок. Журі конкурсу відзначило 14 книг у восьми номінаціях. Серед кращих варто назвати енциклопедично-довідкове видання "Кавалери та лауреати державних нагород України. Одеська область" (Південноукраїнський інститут біографії, Одеса, 2011), двотомну "Україну в Другій світовій війні: погляд з XXI ст." ("Наукова думка", 2010, 2011); навчальний посібник "Менеджмент і маркетинг туризму" ("Ліра-К", м. Київ); книгу Дмитра Павличка "Золоторогий олень" / худ. О. Сікора ("Коло", м. Дрогобич) та інші.

Насамкінець хотілось би відзначити, що несприятливі погодні умови (усі дні періодично йшов дощ) не позначились суттєво на кількості відвідувачів цього популярного на Одещині заходу. Можливо, не була врахована лише одна обставина — зміщення графіка проведення екзаменів та випускних у середніх та вищих навчальних закладах міста у зв'язку з проведенням "Євро 2012".

У підготовці матеріалів частково використані авторські тексти з сайту бібліотеки (див.: www.odnb.odessa.ua).

Надійшла в редакцію 5 червня 2012 року